

СИНТАКСИС В ОБ'ЄКТИВІ МОНОГОВІРКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Тетяна Громко

доктор філологічних наук, доцент кафедри української мови та журналістики Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
hromkot@gmail.com

Професор Іларіон Слинко в 50-х роках починав свою наукову творчість на нашій кафедрі української мови в м. Кропивницькому (тоді Кіровограді) в руслі дослідження граматичної системи української мови. Пізніші студії конкордансів історичних писемних пам'яток української мови, вочевидь, загострили увагу вченого на відображенні граматичних особливостей в діалектній лексикографії (див. ухвалу міжвузівської наукової конференції з питань укладання обласних діалектних словників (м. Чернівці, 1960 р.) [6, с. 92–94]). Такі фундаментальні спонуки видатного мовознавця до бачення граматичного складу мови [4], зокрема синтаксису, наводять мовознавців на значущість глибшого вивчення синтаксису діалектної мови (напр. [5; 3]). Проведене нами дослідження «Методологія лексико-граматичної дескрипції лінгварію говірки» [1] не лише доводить, що повний моноговірковий опис має системний, не усталений в діалектології диференційний характер, а й, будучи особливим лінгвографічним типом наукової інтерпретації, приміром синтаксичної площини, за текстовим корпусом говірки становить практику об'єктивного відтворення мовних даних, які в плані повноти мовного й мовленнєвого фактажу (емпірії) найдостовірніше забезпечують доказову базу дескрипції мовної системи. У монографії представлено досвід дескрибування лінгварію центральноукраїнської говірки села Піщаний Брід Новоукраїнського району Кіровоградської області [2].

Синтаксичні особливості, виявлені в говірковому мовленні, представлені особливістю словосполучень розмовного дискурсу як найпростіших синтаксичних одиниць є виявлення зв'язку їхніх компонентів, що пов'язані між собою в граматичному плані й за змістом. У мовній системі такі синтаксично-

семантичні єдності виражаються в лексично-членованій формі утворень на основі підрядного зв'язку на протигагу раніше розглядуваним лексико-граматичним мовленнєвим одиницям (колокація, фразема). У говірковому дискурсі представлені основні види словосполучень за типологією синтаксичних зв'язків і структур загальномовної системи. Спосіб вираження головного слова у словосполученні показує регулярність іменних (субстантивних, ад'єктивних, прономінальних), дієслівних (вербальних), прислівникових (адвербальних) словосполучень.

Речення в текстовому корпусі системи мови говірки в цілому характеризуються метасинтаксичним вираженням усного мовлення. При цьому в актуальному членуванні говіркових текстів переважають прості речення, односкладні речення, сурядний, підрядний і безсполучниковий спосіб поєднання складових частин, а також неповні, еліптичні, приєднувально-видільні речення, еквіваленти речень, незакінчені й перервані речення, що представляють монологічну і діалогічну форми мовлення говірконосіїв. Ускладнення речень відбувається модальними частками, вставними словами, вигуками. Відзначено, що синтаксичне вираження спонтанності мовлення в говірковій комунікації потребує не лише точного відображення системою мовних, а й мовленнєвих транскриптів. Аналіз основних способів вираження головних і другорядних членів речення показує специфіку функціонування різних їх видів у простому реченні. Оформлення модальних типів речень відображає особливості їхнього інтонування в контексті мовлення. Специфіка будови складного речення в говірковому дискурсі визначає його усномовну природу: простішу структуру, слабшу злитість частин речення, перевагу сурядності над підрядністю тощо.

Отже, синтаксичні особливості говірки як мовної системи визначені такими, що представляють граматику мовлення, репрезентують говіркові мовносистемні характеристики словосполучення, речення за типологією синтаксичних зв'язків і структур. Дескрибування синтаксису говірки у плані вияву ідіомемних (говіркових) ознак увиразнює вираження спонтанності в комунікативному дискурсі, що є важливим в аналізі інвентаря усного мовлення.

Список використаної літератури

1. Громко Т. В. Методологія лексико-граматичної дескрипції лінгварію говірки: дисертація ... доктора філол. наук. Одеса, 2021. 685 арк.
2. Громко Т. В. Методологія та досвід дескрипції говірки: монографія / за ред. проф. О. І. Іліді. Дніпро, 2021. 452 с.
3. Добош В. І. Синтаксис українських південнокарпатських говорів. Текст лекцій. Ужгород, 1971. 119 с.
4. Слинько І. І. та ін. Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання : навч. посіб. Київ: Вища школа, 1994. 670 с.
5. Слинько І. І. Із спостережень над синтаксисом буковинських говорів. *Тези доповідей міжвуз. наук. конф.* Чернівці, 1965. С. 151–153.
6. Слинько І. І. Міжвузівська конференція з питань укладання діалектних словників. *Українська мова і література в школі.* 1960. № 4. С. 92–94.